

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

**تحلیل حقوقی جایگاه
مجلس خبرگان رهبری**

به انضمام مجموعه قوانین و مقررات حاکم و نقد و بررسی آنها

محمد عسگری

پاییز ۱۳۸۶

سرشناسه : عسکری، محمد، ۱۳۳۴
عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام.
عنوان و نام پدیدآور: تحلیل حقوقی جایگاه مجلس خبرگان رهبری به انضمام مجموعه قوانین و مقررات
حاکم و نقد و بررسی آن‌ها / محمد عسکری.
مشخصات نشر : تهران: چاپار، ۱۳۸۶.
مشخصات ظاهری : ۲۲۴ ص.
شابک : 978-964-7790-78-9
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
یادداشت : کتابنامه: ص. ۲۲۳-۲۲۵؛ همچنین به صورت زیرنویس..
موضوع : ایران. مجلس خبرگان - انتخابات - قوانین و مقررات..
موضوع : ایران. مجلس خبرگان - جنبه‌های حقوقی..
رده‌بندی کنگره : ۱۳۸۶ KM۲۵۰۶/۲۸
رده‌بندی دیوبی : ۳۴۲/۵۵۰۷
شماره کتابخانه ملی: ۱۰۵۹۵۵۷

تهران: ۸۸۸۹۹۶۸۰ - ۸۸۹۰۳۷۹۸

تحلیل حقوقی جایگاه مجلس خبرگان رهبری

تألیف محمد عسکری

چاپ اول - پاییز ۱۳۸۶

شمارگان: ۳۰۰۰

حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۲۶۰۰ تومان

اینجا آرا ملت است که حکومت می‌کند. اینجا ملت است که حکومت را در دست دارد. این ارگان‌ها را ملت تعیین کرده است. و تخلف از حکم ملت برای هیچ یک از ما جایز نیست و امکان ندارد^۱.

خود ملت میزان است. مجلس مؤسسان [خبرگان قانون اساسی] اگر اعتبار دارد، برای این است که مجلس مبعوث از ملت است،... و کلاً برای این حق دارند که وکیل شما هستند، و الا چه حقی دارند؟ یک نفر چه حقی دارد برای سی و پنج میلیون جمعیت رأی بدهد؟ پنجاه، شصت نفر چه حقی دارد برای یک ملت سی و پنج میلیونی رأی بدهد؟ این حق برای این است که شما می‌خواهید رأی بدهید. رأی شماست. میزان: رأی ملت است^۲.

شرف و ارزش انسان‌ها در تبعیت از قانون است که همان تقوا است و متخلف از قانون مجرم و قابل تعقیب است^۳.

۱. امام خمینی (ره)، صحیفه امام (تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، جلد ۱۴)، ص ۱۶۱ [صفحه فشرده].

۲. همان، جلد ۸، ص ۱۷۳.

۳. همان، جلد ۱۴، ص ۲۱۵.

یکی از حکما می‌گوید:

«فائده گفتار ما را همین بس که تو را به شک و تردید
می‌اندازد تا در جستجوی تحقیق و ايقان بر آیی»^۱

ما گرم روان راه عشقیم

غارت زدگان شاه عشقیم

جز عشق وظیفه نیست ما را

پروای خلیفه نیست ما را

هرکس که نه راه عشق ورزد

در مذهب من جوی نیرزد^۲

۱. مرتضی مطهری، عدل الهی (تهران: انتشارات صدرا، چاپ دوم ۱۳۵۲)، ص ۷.

۲. جامی

فهرست موضوعی

مقدمه

فصل اول

۱۳

- یادى از بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران و دو مورد از اندیشه‌های

۱۷

مبنایی حضرت امام (ره) در امور اجتماعی

- چند نکته ناب از نهج‌البلاغه به عنوان نمونه‌هایی از الزامات حکومتی

۱۸

در رفتار با مردم

۱۹

- مقصد این نوشته

فصل دوم

۲۴

- جایگاه حقوقی مجلس خبرگان رهبری در قانون اساسی

۲۴

- "خبره" به چه معنایی است؟ مستندات قانونی آن کدام است؟

۲۴

- اصطلاح "خبرگان" در چه اصولی از قانون اساسی مذکور است؟

- مستندات قانونی ترکیب "خبرگان رهبری" و "مجلس خبرگان

۲۶

رهبری" چیست؟

۳۲

- شرح و تفصیل جایگاه حقوقی مجلس خبرگان رهبری در قانون اساسی

۳۲

- آیا رهبری، شورای نگهبان و... طبق قانون اساسی، حق قانون‌گذاری دارند؟

- تنها مواردی که به «غیر قوه مقننه»، حق دخالت در قانون‌گذاری داده

۳۲

شده است.

- ۳۲ - چرا واگذاری حق بررسی صلاحیت داوطلبان نمایندگی مجلس خبرگان رهبری با حفظ استقلال آن مجلس مغایرت دارد؟
- ۳۳ - آیا مجلس خبرگان رهبری می‌تواند مصوباتی مغایر با اصول قانون اساسی داشته باشد؟ مرجع تشخیص کیست؟
- ۳۴ - ضمانت اجرای قانونی حفظ استقلال مجلس خبرگان رهبری
- ۳۹ - چرا اصل یکصد و یازدهم مهم‌تر از سایر اصول مربوط به خبرگان است؟
- ۴۴ - نشانه‌ها و مصادیق عینی و خارجی صفات رهبری و محل ظهور و بروز آن ویژگی‌ها که امکان داوری و ارزیابی بخردانه را فراهم نمایند، چیست و کجاست؟
- ۴۵ - نمونه‌هایی از قوانین و مقرراتی که در اجرای اصول قانون اساسی و در نتیجه تبیین حدود اختیارات رهبری، تصویب و در حال اجرا هستند.
- ۵۲ - آیا احتمال دارد مجلس خبرگان در تصویب قوانین و مقررات مربوط به خود، مرتکب امری خلاف قانون اساسی شود؟
- ۶۲ - اگر فرضاً بپذیریم که نظر امثال جناب آقای یزدی درست است، پس چرا اعمال پاره‌ای اختیارات قانونی سایر مراجع نسبت به نهادها و مراکز تحت نظر رهبری، منوط به اجازه ایشان شده است؟

فصل سوم

- ۷۳ - نقد و بررسی اولین قانون مصوب برای مجلس خبرگان رهبری
- ۷۴ - آیا زنان حق داوطلب شدن برای عضویت در مجلس خبرگان رهبری را ندارند؟
- ۷۶ - آیا منظور از «خبره» در قانون اساسی فقط «مجتهد است»؟ آن‌هم
- ۸۰ - اجتهاد در حدی که قدرت استنباط بعض مسائل فقهی را داشته باشد؟
- اجتهاد از نظر زنده یاد علامه شهید مرتضی مطهری و مناسبت آن با مباحث موردنظر این مجموعه
- ۸۳ - آیا مجلس خبرگان می‌تواند بخشی از اختیارات خود را به سایر اشخاص حقیقی یا حقوقی (غیر از اعضای مجلس خبرگان) تفویض نماید؟

- ۸۷ - آیا هیچیک از شرایطی چون تولد، توطن و سکونت در حوزه انتخابیه و حتی شرط تابعیت جمهوری اسلامی برای داوطلبان عضویت در خبرگان لازم نیست؟
- ۸۷ - آیا حذف شرایط مورد اشاره، مستند به قانون است یا آیین نامه اجرایی مصوب شورای نگهبان؟
- ۸۸ - شرط سنی ۱۵ سال برای رأی دهنده در انتخابات خبرگان متکی بر چه مستندات و توجیهات شرعی، قانونی و یا عرفی است؟
- ۹۰ - ایرادات وارده بر شرایط پنجگانه مذکور در ماده دوم قانون انتخابات چیست و راه حل مناسب کدام است؟
- ۹۲ - نامزد انتخابات شدن یا در انتخابات شرکت کردن از حقوق اجتماعی آحاد مردم است و محروم کردن آنان از این حقوق را نباید این قدر ساده و دم دستی فرض کرد.
- ۹۳ - سوء سابقه چیست و مراجع ذیصلاح برای اعلام سوء سابقه کدامند؟
- ۹۷ - چرا وقتی به کسی اعلام می شود که از حق داوطلبی برای نمایندگی محروم است، مثل آن است که گفته شود، او جنایت کرده است.
- ۹۷ - هتک مومن، چه رسد به مومن عالم، از بزرگترین گناهان است و موجب سلب عدالت است
- ۹۸ - آیا محرومیت از حقوق اجتماعی و آثار و پیامدهای آن در جمهوری اسلامی «الی الابد» است؟
- ۱۰۰ - اعاده حیثیت چیست و در قوانین و اعمال و رفتار مراجع مسئول، مورد توجه هست یا نه.
- ۱۰۹ - ابلاغ قانونی مصوبات مجلس خبرگان خصوصاً در مورد انتخابات، عهده چه کسی است و چه تشریفات لازم دارد؟

فصل چهارم

- ۱۱۰ - نقد و بررسی مجموعه قوانین و مقررات انتخابات خبرگان رهبری، منتشره توسط وزارت کشور

فصل پنجم

- ۱۱۹ - مبنا و منبع قانونی نظارت بر انتخابات مجلس خبرگان رهبری کدام قانون است؟
- ۱۲۰ - مغایرت‌های «آیین‌نامه نظارت بر انتخابات مجلس خبرگان» مصوب فروردین سال ۱۳۸۵ شورای نگهبان، با قانون موصوف، مستند به کدام مصوبه قانونی است؟

فصل ششم

- ۱۲۱ - نمونه‌هایی از شرایط مهم و قابل توجه در قوانین مختلف (برای انتخاب کنندگان و انتخاب شونده‌گان)

فصل هفتم

- ۱۳۱ - نقد و بررسی آیین‌نامه اجرایی انتخابات خبرگان رهبری، مصوب شورای نگهبان
- ۱۳۲ - وظایف و اختیارات شورای نگهبان قانون اساسی و مصوبات فراقانونی این شورا در باره انتخابات خبرگان
- ۱۳۳ - تعریف حقوقی آیین‌نامه و آیین‌نامه اجرایی و مقام صلاحیت‌دار برای وضع آن
- ۱۳۵ - تجویز جابجایی نامزدهای نمایندگی در مجلس خبرگان (ظرف ۴۸ ساعت) فراتر از آیین‌نامه، بلکه وضع قانون است و اساساً امری ناپسند است
- ۱۳۶ - آیا برگزاری انتخابات خبرگان منوط به اجازه رهبری است
- ۱۳۷ - موارد مغایرت ماده ۱۰ آیین‌نامه با قانون
- ۱۳۷ - چرا تبصره ۴ ماده ۱۱ آیین‌نامه، قابل خدشه و ایراد است؟
- ۱۳۸ - عضویت منصوبین و منسوبین رهبری در مجلس خبرگان چه آثار سونی برای سلامت و صلابت خبرگان و نیز اقتدار نظام در افکار عمومی ملت و بلکه ملل مسلمان خواهد داشت؟

- برنامه و روش بررسی صلاحیت‌ها و رسیدگی به شکایات و
 ۱۴۷ اعتراضات: ناقص، غیراصولی و غیرعادلانه است
- در ماده ۱۶ و تبصره‌های آن که مربوط به مباحث صلاحیت
 ۱۴۸ نامزدهاست، مبادرت به وضع قانون شده و فراتر از آیین‌نامه است.
- چرا ما اهل وحدت رویه نیستیم؟
 ۱۴۹
- حق شکایت رد صلاحیت شدگان به مراجع قضایی و وظیفه آن
 ۱۵۱ مراجع به رسیدگی
- اشکالات مواد ۲۱ و ۲۶ آیین‌نامه و عمل بازرسی تبلیغات انتخاباتی
 ۱۵۶
- ذیل ماده ۴۰ جرم و تخلف دانستن «فعل یا ترک فعل» مقامات اداری
 ۱۶۰ عضو هیأت اجرایی، قانون‌گذاری و خارج از حدود آیین‌نامه اجرایی است
- ماده ۴۸ - خلاف قوانین مختلف و دخالت در امور داخلی دو دستگاه
 ۱۶۰ از وزارتخانه‌های کشور و دفاع است
- ماده ۴۹ و نیز عضویت روحانیون شاغل در حوزه نمایندگی ولی فقیه
 و عقیدتی سیاسی این نیروها در هیأت‌های اجرایی، نظارت و بازرسی،
 ۱۶۲ خلاف قوانین متعدد است.
- اشکالات فنی مواد ۶۲، ۶۶، ۷۰، ۷۱، ۷۲ در ارتباط با هم
 ۱۶۴
- اشکالات وارده بر ماده ۷۴ و اثر قرابت نسبی و سببی بر عملکردها و
 مخدوش شدن بی‌طرفی و قابلیت تعمیم حکم مندرج در آن، به سایر
 ۱۶۵ مباحث همگون
- مواد ۷۹ و ۸۰ علاوه بر ایراد قانون‌گذاری و عدول از معیارهای حاکم
 بر آیین‌نامه‌های اجرایی، نکات عجیبی از باب تضييع و تحدید حقوق
 عامه، در بر دارند. (فوت و یا استعفاء نامزدی که حائز اکثریت آرا
 ۱۶۷ بوده و انتخاب نفر بعدی با تأیید شورای نگهبان)
- در امر نظارت بر انتخابات خبرگان کدام قانون حاکم است: مصوبه
 سال ۵۹ مجلس شورای اسلامی یا مصوبات شورای نگهبان؟
 ۱۶۸
- چند ایراد اساسی دیگر، وارده بر آیین‌نامه اجرایی
 ۱۶۸

- ۱۷۰ - تاریخ تشکیل اولین دوره مجلس خبرگان رهبری
 ۱۷۰ - نقد و بررسی مصوبات خبرگان در حدی که دسترسی حاصل شده است

فصل هشتم

- ۱۷۴ - جمع‌بندی و مروری بر مهم‌ترین نتایج حاصل از بررسی

فصل نهم - ضمیمه‌ها

- ۱۷۸ - قانون انتخابات و آیین‌نامه داخلی مجلس خبرگان مربوط به اصول ۵ و ۱۰۷ و ۱۰۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (ضمیمه شماره ۱)
 - قانون اصلاح و تکمیل قانون انتخابات و آیین‌نامه داخلی مجلس خبرگان مربوط به اصول ۵ و ۱۰۷ و ۱۰۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۹/۷/۱۰ فقهای شورای نگهبان، مصوب ۱۳۶۱/۶/۲۸ (ضمیمه شماره ۲)
 ۱۸۳ - آیین‌نامه اجرایی قانون انتخابات مجلس خبرگان مصوب ۱۳۶۱ با اصلاحات سال ۱۳۸۵ (ضمیمه شماره ۳)
 ۱۸۶ - مواد محذوف یا اصلاح شده از آیین‌نامه اجرایی قانون انتخابات مجلس خبرگان، مصوب ۱۳۶۱/۰۷/۱۸ (الحاقی به ضمیمه شماره ۳)
 ۲۱۴ - قانون نظارت شورای نگهبان بر انتخابات مجلس شورای اسلامی موضوع تبصره یک ماده نه قانون انتخابات و آیین‌نامه داخلی مجلس خبرگان رهبری مصوب ۱۳۵۹/۷/۳ (ضمیمه شماره ۴)
 ۲۱۷

مقدمه

یا مَنْ ذِكْرُهُ شَرَفٌ لِلَّذِ اكْرِين

فکر کردن به عوامل پدیدآورنده انقلاب اسلامی ایران، اهداف و آرمان‌های آن، مشغله فکری مستمر من است. فعالیت‌های فردی و اجتماعی، حوادث و تحولات جامعه، سیاست‌گذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و نهایتاً مواضع فردی و جمعی، رسمی و غیررسمی اتحاد جامعه، گروه‌ها و احزاب به ویژه ارکان نظام، قوای سه‌گانه تا پایین‌ترین اجزای آن را در آن آینه بزرگ و بی‌زنگار و رانداز می‌کنم. آینه‌ای که خود از قرآن، حدیث و سنت انسان‌ساز و جامعه‌پرداز و در یک کلام فرهنگ حیات‌بخش دین مبین اسلام منور است. و رفتار فردی، اجتماعی و حکومتی با سیره همیشه جاوید مولای متقیان حضرت علی ابن ابی‌طالب و سالار شهیدان حسین بن علی علیهماالسلام و پرورش‌یافتگان برجسته این مکتب در اعصار و قرون، خصوصاً سلسله جنبان‌بیداری ملل شرق و احیاء‌گر بزرگ دینی سید جمال‌الدین اسدآبادی و قافله‌سالار دین‌داری و مردم‌سالاری و احیاء‌کننده اسلام ناب محمدی حضرت امام روح‌الله الموسوی الخمینی قدس سره الشریف در عصر ما، سنگ محک می‌خورد، گرچه این آرمان‌گرایی محض نیست، با این حال به معنی آن‌هم نیست که واقعیت‌های عینی جامعه، منطقه و جهان را که

همواره بر روند هر حرکتی، به ویژه حرکت‌های اجتماعی آن‌هم از نوع انقلاب عظیم و بی‌بدیل ما، تأثیر خاص خود را داشته و دارد و لاقلاً با آن درگیری علمی داشته است، نادیده انگاشته شود. بر این اساس و مبتنی بر قاعده الاهم فی الاهم، میزان انطباق با اهداف انقلاب و آن مبانی و یا انحراف از آن را باید شاخص و شاقولی قرارداد که مورد اجماع اکثریت قریب به اتفاق مردم ما بوده و باشد. یعنی قانون اساسی. نه از آن جهت که قانون اساسی را وحی منزل و خالی از هر عیب و نقصی تصور کنیم و بی‌نیاز از هر تغییرپذیری، اصلاح و تکمله‌ای دانسته، بر تارک کتاب و سنت و سیره معصومین. علیهماالسلام قرارش دهیم، خیر. بلکه به عنوان معیار (حداقلی) که مورد توقع صاحبان اصلی انقلاب، یعنی مردم است و در روابط فی‌مابین خود، مردم با کارگزاران جمهوری اسلامی و خادمان ملت در مقام ادای وظیفه و امانت نسبت به ایشان، به منزله بارزترین وسیله مشروع سنجش عمل پیش‌رو، محسوب است. قانون اساسی، نمونه عالی نهادین شدن حقوق است. مظهر گردآیی قواعد و مقرراتی است که بر سمنند بادپای قدرت زنجیر و لگام گذاشته است. قواعد آن، منشاء و مبتدای حقوق اساسی را تشکیل می‌دهد. با نهادین شدن قدرت این پدیده اجتماعی غیرشخصی می‌شود، حتی اگر توسط زمامداران که هر کدام متصدی و متکفل اجرای قسمتی از قدرت باشند، بکار گرفته شود.^۱ قدرت یا شخصی است یا نهادی. در حالت فردی و شخصی، قدرت‌مدار هر گونه که مایل باشد براساس هوس و میل شخصی آن را به کار می‌برد. هم می‌تواند از آن استفاده بجا کند و هم سوءاستفاده. در این وضع، قدرت مطلق است. در شخص زمامدار مستقر است و این یک، با آن رفتار مالک و مملوک دارد: خودکامگی، استبداد، سلطنت مطلق یا به زبان دیگر (مونوکراسی)، از قدرت شخصی برمی‌خیزند. در حالت دوم، قدرت در یک شخص متمرکز

۱. ابوالفضل قاضی، حقوق اساسی و نهادهای سیاسی (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۱)، چاپ

نیست، بلکه در یک ارگان یا یک نهاد جای دارد.^۱ پس اهمیت قانون اساسی آن‌هم قانونی که خون‌بهای هزاران شهید و جانباز و فدا شدن هزاران خانواده است، در این است که عمل به آن (عمل بی‌کم و کاست و خالی از شائبه) یعنی خط بطلان کشیدن بر هرج و مرج اجتماعی، ملوک‌الطوایفی، عشیره‌بازی، حکومت شیوخ، خوانین، خانواده‌ها، آقازاده‌ها و در یک کلام: پایان دادن به خودسری‌ها و حاکمیت استبداد و خودکامگی. و جایگزینی نظم و منطق و حساب و کتاب و خلاصه یعنی حکومت قانون. حکومت قانون در معانی گوناگون به کار رفته، هر یک از شعب علم حقوق از آن تعبیری کرده‌اند. در حقوق اساسی مقصود از آن اینست که اقتداراتی که رهبران، سیاستمداران و مأموران حکومت به‌مورد اجرا می‌گذارند باید مشروع باشد یعنی (قانون) چنین اجازه‌ای به آنان داده باشد، و (قانون) باید منطبق با موازین عدالت باشد. چنان که افراد بدون تبعیض در برابر قانون یکسان باشند و هیچ کس را نتوان از آزادی، وضع اجتماعی و دیگر حقوق محروم ساخت مگر با محاکمه عادلانه به وسیله دادگاه بی‌طرف. قدرت قطعی و نهایی در سراسر کشور تنها با (قانون) است و تمایلات شخصی و استبدادی از هر نوع و از هر قبیل به وسیله هر کس در هر مقامی تجاوز به حریم قانون به شمار می‌رود. هیچ کس، چه در حکومت و چه غیر آن و هیچ سازمانی چه دولتی و غیردولتی نمی‌تواند به استناد آنچه که در قانون به صراحت نیامده فرمان دهد. و بر هر کس هر حکمی که می‌رود تنها به موجب قانون خواهد بود، فقط قانون، نه چیز دیگر. هر اقدامی از هر مقام دولتی چه در سطوح بالا و چه در سطوح پایین باید مستند به (قانونی) باشد که انجام آن را به وی اجازه داده است، این مقام چون در معرض بازخواست قرار گیرد نه تنها باید نشان دهد که قانون چنان اجازه‌ای به او داده، بلکه ثابت کند که حکم را به همان‌گونه که مقررات

۱. ابوالفضل قاضی، حقوق اساسی و نهادهای سیاسی (تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۱)، چاپ

مقرر داشته، اجرا کرده است. در پاره‌ای کشورها اصل تساوی در برابر قانون چنان است که هر یک از مقامات و مأموران دولت از نخست وزیر تا پاسبان یا مأمور وصول مالیات را می‌توان مانند هر شهروند دیگر به دادگاه‌های عمومی کشاند، و صرف‌نظر از مقام و رتبه‌ای که دارند، به خاطر تجاوز از اختیارات قانونی، مجازات یا به پرداخت خسارت محکوم کرد.^۱ از آنجا که جز التزام به قانون و وفاداری به میثاق ملی جامعه و همدلی و تعاون بر نیکی و نیکخواهی در سایه سار قانون، راه نجاتی برای کشور وجود نخواهد داشت و در تمام دوران زندگی‌ام خصوصاً از بدو ورود به مسئولیت‌های اجتماعی که بالغ بر ۳۵ سال می‌شود، به قانون و قانون‌گرایی، به شدت پای‌بند بوده و سخت به آن معتقدم و براساس دیدگاهی که اجمالاً مطرح و با ابتنا بر قاعده‌ای که ذکر شد، سرچشمه و مرکز قدرت در نظام جمهوری اسلامی (به نمایندگی از مردم) یعنی مجلس خبرگان و قوانین و مقررات مربوط به آن را موضوع نقد و بررسی خود قرار خواهیم داد. انشالله، علیه توکل و الیه انیب. در همین جا لازم می‌داند از زحمات بی‌دریغ سرکار خانم اعظم محمدی برای حروف‌چینی، مقابله متون و آماده‌سازی برای صفحه‌آرایی و اهتمام مدیر محترم انتشارات چاپار، دوست ارجمند، صادق و خادم همیشگی عرصه فرهنگ جناب آقای موسی محمدی صمیمانه سپاسگزاری نماید.

محمد عسگری

تهران - زمستان سال ۱۳۸۵

۱. جعفر بوشهری، مسائل حقوق اساسی (تهران: نشر دادگستر، ۱۳۷۶).